

Παγκόσμιο πολιτιστικό γεγονός αποτελεί η ανακάλυψη της Αριστοτελικής Σχολής Φιλοσοφίας στην Κρήτη την περίοδο της Ενετοκρατίας, την οποία είχε δημιουργήσει ο ιερωμένος φιλόσοφος Ιωσήφ Φιλάγρης και εντοπίστηκε στο όρος Αστερούσια στην κορυφή του Κόφινα, νότια του Νομού Ηρακλείου, περίπου στα χίλια μέτρα υψόμετρο, κοντά στο χωριό Καπετανιανά, στην τοποθεσία Λουσούδι.

Η Σχολή, που λειτουργούσε δίπλα στο Μετόχι των Τριών Ιεραρχών το οποίο ανήκει στη Μονή Κουδουμά, αποτελούσε κέντρο πνευματικής και πολιτικής αντίστασης στα πρώτα σκληρά χρόνια της Ενετοκρατίας, όταν οι κατακτητές απέκοψαν την Κρήτη από το Βυζάντιο, ήθελαν βιαίως να την εκλατινίσουν με την κατάργηση της ελληνικής γλώσσας, της εκπαίδευσης και της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που είχε αποτέλεσμα τις διαρκείς επαναστάσεις και εξεγέρσεις των Κρητών μέχρι που ενσωμάτωσαν τους Ενετούς κατακτητές.

Το μείζον θέμα για την ελληνική ιστορία, αλλά και για την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά είναι πως ο Ιωσήφ Φιλάγρης, μετά τους διωγμούς που εξαπέλυσαν οι Βενετοί, έφυγε από το Ηράκλειο, πήγε στα απρόσιτα Αστερούσια και δημιούργησε μία Σχολή Φιλοσοφίας, που δίδασκε Φιλοσοφία, Αστρονομία, Γραμματική, Θεολογία και Ιατρική.

Ταυτόχρονα όμως είχε στήσει και ένα εξελιγμένο εργαστήριο αντιγραφής αρχαίων

κειμένων, ο ίδιος ήταν αριστοτελικός φιλόσοφος με σπουδές στο Πανδιδακτήριο της Κωνσταντινούπολης, και η ομάδα του αντέγραφε αρχαία κείμενα, την εργασία των οποίων επόπτευε ο ίδιος και έκανε τα σχόλια στο πλάι των κειμένων. Τα κείμενα αυτά, εκτός από την Κρήτη και την Κωνσταντινούπολη, ταξίδευαν στην Ευρώπη, συμβάλλοντας στη διάσωση και διάχυση της αρχαίας ελληνικής σκέψης, που υπήρξε το εφαλτήριο της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού. Στη χειμαζόμενη σήμερα Ευρώπη από τα έγκατα της ελληνικής γης φυτρώνει η ελπίδα του πνεύματος και της αντίστασης.

Ο Αριστοτέλης θέτει το ζήτημα της άμεσης δημοκρατίας, της πολιτικής ισότητας, της απελευθέρωσης των δούλων για πρώτη φορά παγκοσμίως, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ελευθερίας, μαζί με τις επιστημονικές μεθόδους ανάλυσης των κοινωνικών και επιστημονικών φαινομένων στις θετικές επιστήμες. Μάλιστα, κώδικες των αντιγράφων του Φιλάργη έχουν βρεθεί μέχρι στιγμής στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Λονδίνου, των Παρισίων, της Βιέννης και του Βουκουρεστίου.

— Κύριε Παλιούρα, πού ακριβώς εντοπίσατε τη Σχολή Φιλοσοφίας του Φιλάργη;

— Στη Νότια Κρήτη, στο ιστορικό βουνό των Αστερουσίων, με τα πολλά μοναστήρια, τους βυζαντινούς ναούς και τον φημισμένο σπηλαιώδη ασκητισμό, ανάμεσα στην κορφή του Κόφινα και στο αγέρωχο χωριό των Καπετανιανών, βρίσκονται μέχρι σήμερα τα απομεινάρια του μοναστηριού του Ιωσήφ Φιλάργη. Στην περιοχή που λέγεται Λουσουδι, λόγω των νερών που διαθέτει, σε ερημική τοποθεσία προβάλλει ο ημιερειπωμένος ναΐσκος των Τριών Ιεραρχών, του 14ου αιώνα, καθολικό Μοναστηριού που ίδρυσε ο αριστοτελικός φιλόσοφος, δικαίος Ανθίμου και διδάσκαλος Κρήτης Ιωσήφ Φιλάργης.

Ήταν τα δύσκολα χρόνια της Ενετοκρατίας για την Κρήτη. Ιδιαίτερα ο 14ος αιώνας, στον οποίο οι Βενετοί, με αλλεπάλληλες διαταγές του δόγη της Βενετίας, που εφαρμόζε κατά γράμμα ο αντίστοιχος δόγης Κρήτης, είχαν εξαπολύσει κύμα τρομοκρατίας σε ολόκληρο το νησί με τρεις συγκεκριμένους στόχους:

- Περιορισμό και απαγόρευση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, κλείσιμο των στοιχειωδών σχολείων που διατηρούσαν οι κατά τόπους ιδιωτικοί διδάσκαλοι και ιδιαίτερα τα μοναστήρια.

- Εξουθενωτική φορολογία με το φεουδαρχικό σύστημα, που διέλυε όχι μόνο την αγροτική οικονομία, αλλά εξαθλιώνει και τους κατοίκους των πόλεων, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν την ίδια εποχή δύο επαναστάσεις, μία των Καλλεργών (1365-67) και η άλλη του Αγίου Τίτου (1363-65): «Ενώθηκαν, για λόγους κοινού συμφέροντος, Βενετοί φεουδάρχες και ντόπιοι άρχοντες (Τίτος Venier και Φραγκίσκος Gradenigo), που αντιτάχθηκαν στη βενετική εξουσία, με αφορμή την επιβολή νέων φόρων για την επισκευή του λιμανιού του Χάνδακα» (Γ. Κ. Παπάζογλου, Ιωσήφ Φιλάγρης ή Φιλάγριος, ένας λόγιος Κρητικός ιερωμένος και αριστοτελικός σχολιαστής του 14ου αιώνα, Κομοτηνή 2008).

Η βενετική εξουσία αναγνώριζε ως επίσημη εκκλησία μόνο τη Λατινική, κατάργησε τους πνευματικούς αρχηγούς της Ορθόδοξου Εκκλησίας, δηλαδή τους επισκόπους, ελέγχοντας όσο της ήταν δυνατόν τις χειροτονίες των ιερέων και αφήνοντας ασύδοτο το Βατικανό, με τα όργανα της παπικής εκκλησίας στην Κρήτη να θέλουν να υποτάξουν και να κρατούν σε διαρκή τρομοκρατία τον ορθόδοξο κλήρο του λαού εξαπολύοντας, ιδιαίτερα τον 14ο αιώνα, κύμα πρωτοφανούς προπαγάνδας και καταπίεσης και απαιτώντας να ασπασθούν το λατινικό δόγμα.

— Ο Φιλάγρης πώς αντέδρασε στην καταπίεση;

— Αυτή την εποχή τοποθετείται η δράση του Ιωσήφ Φιλάγρη στην περιοχή των Αστερουσιών. Από συστατική επιστολή του μαθαίνουμε την ύπαρξη σχολείου κοντά στον Κόφινα και στη Μονή Κουδουμά. Όπως γνωρίζουμε από τις σχετικές έρευνες, τα ιερά στοιχειώδη γράμματα, τα οποία δίδασκαν και λόγιοι μοναχοί στη Μονή Κουδουμά, περιελάμβαναν ανάγνωση και γραφή. Αντίθετα, ο Φιλάγρης διδασκε ανώτερα μαθήματα τα οποία, όπως μας διέσωσε ο κώδικας της Biblioteca Angelica αριθμ. 30 της Ρώμης, ήταν η Γραμματική, η Φιλοσοφία, η Αστρονομία, κείμενα Πατέρων, γνώμες Σοφών και Παροιμίες, δογματικά και αντιρρητικά κείμενα και στοιχεία Ιατρικής.

Είναι ενδεικτικό εξάλλου ότι ένα από τα σημαντικότερα αντιρρητικά κείμενα του Φιλάγρη, «ο κατά Λατίνων δικανικός» λόγος, όπου συστηματικά επιχειρεί την αναίρεση όλων σχεδόν των παπικών θέσεων, γράφτηκε το 1383 στο Μοναστήρι των Τριών Ιεραρχών, σύμφωνα με την πληροφορία που διασώζει ο κώδικας της Ακαδημίας του Βουκουρεστίου: «Ετελειώθη εν τη μονή των τριών μεγάλων Ιεραρχών, εν τη τοποθεσία του Λουσούδου, πλησίον του Κωφηνίου όρους, εν έτει (6891=1383) ινδ. Ιά».

Ο Φιλάγρης συνδέθηκε και συνεργάστηκε με μεγάλες προσωπικότητες της εποχής του.

Πέρα από τη στενή πνευματική φιλία με τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών, «πρόεδρο Κρήτης» και μάρτυρα Ανθιμο τον ομολογητή, ανέπτυξε ζωνρή επικοινωνία και με τους εκπροσώπους της αντιρρητικής θεολογίας στην Κρήτη, όπως τον σοφό λόγιο Ιωσήφ Βρυέννιο και τον λόγιο Νείλο Δαμιλά.

Στη δεύτερη πεντηκονταετία του 14ου αιώνα ταπεινοί μοναχοί στα ερημητήρια της Νότιας Κρήτης όχι μόνο δίδασκαν σε νεαρούς Κρητικούς ανώτερα μαθήματα, αλλά και σχολίαζαν τον Αριστοτέλη από το πρωτότυπο, όπως ο κωδικογράφος και αριστοτελικός φιλόσοφος Ιωσήφ Φιλάργης.

— Θα συνεχιστεί η έρευνα για τη Σχολή Φιλοσοφίας του Φιλάργη;

— Σήμερα από το Μοναστήρι των Τριών Ιεραρχών στο Λουσούδι σώζεται μόνο ο ημιερειπωμένος ναΐσκος. Οι λόγιοι αδελφοί Γιώργης, Νίκος και Μιχάλης Σταματάκης από τα Καπετανιανά, σε συνεννόηση με τους γονείς τους, παραχώρησαν τμήμα της ιδιοκτησίας τους στην Ιερά Μονή της Παναγίας του Κουδουμά, ο δραστήριος ηγούμενος της οποίας π. Μακάριος ξεκίνησε έναν προγραμματισμένο σχεδιασμό.

Σε συνεργασία με τη 13η ΕΒΑ του υπουργείου Πολιτισμού, σε πρώτη φάση έγινε επιφανειακός καθαρισμός, δεδομένου ότι για μακρύ χρονικό διάστημα ο τόπος, και όλη η περιοχή, ήταν βοσκότοπος. Ο ευρύτερος μελλοντικός προγραμματισμός προβλέπει τρεις φάσεις: α) μελέτη, έγκριση και υλοποίηση της μελέτης αναστήλωσης του ετοιμόρροπου ναού των Τριών Ιεραρχών, β) ανασκαφή όλου του χώρου και ιδιαίτερα των κτιρίων, πιθανότατα κελιών, και γ) ανάδειξη του κτιριακού συγκροτήματος που θα προκύψει από την ανασκαφή. Ένθερμος υποστηρικτής του δημιουργικού έργου, ο λόγιος οικείος μητροπολίτης Γορτύνης και Αρκαδίας, αγαπητός σε όλους κύριος Μακάριος. Στον αποξεχασμένο και για αιώνες εγκαταλελειμμένο αυτό χώρο μεγαλούργησαν κάποτε τα ελληνικά γράμματα, η θεολογία και η φιλοσοφία, με κορυφαία προσωπικότητα τον Ιωσήφ Φιλάργη. Χρέος όλων μας να τον αναδείξουμε.

Πηγή: Ελευθεροτυπία